

УДК 159.942.23

DOI 10.32755/sjeducation.2024.01.141

ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ РІВНЯ СУЇЦИДАЛЬНОГО РИЗИКУ ТА ЕМОЦІЙНОГО ВИГОРАННЯ У ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Ільїна Юлія Юрїївна, кандидат біологічних наук, доцент, доцент кафедри психології діяльності в особливих умовах, *Національний університет цивільного захисту України (61023, Україна, м. Харків, вул. Чернишевська, 94)*

e-mail: julija.illina@gmail.com

ORCID: 0000-0002-9987-7130;

Кобильнік Лілія Миколаївна, кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології,

Мелітопольський державний педагогічний університет ім. Б. Хмельницького

(72316, Україна, м. Мелітополь, вул. Лютнева, буд. 225, кв. 35,

e-mail: liliia_kobylnik@mdpu.org.ua)

ORCID: 0000-0003-4353-4769;

Кухар Тетяна Володимирівна, кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології,

Пенітенціарна академія України

(14000, Україна, м. Чернігів, вул. Гонча, 34,

e-mail: tatyanakukhar@ukr.net)

ORCID: 0000-0002-7021-7091

У статті представлено результати теоретичного аналізу та емпіричного дослідження особливостей взаємозв'язку емоційного вигорання та суїцидального ризику у військовослужбовців. Аналіз психологічної літератури з проблеми показав, що діяльність військових здійснюється в особливих, екстремальних умовах, пов'язаних із загрозою життю та здоров'ю людей. Це ставить підвищені вимоги до особистості військового, його морально-вольових, емоційних, інтелектуальних якостей, що створює велике навантаження на адаптивні системи фахівця. З часом відбувається накопичення негативних станів, що призводить до розвитку різних професійних деформацій, деструкції. Одним з виявів є синдром емоційного вигорання, наслідком якого може бути поява суїцидальних думок і поведінки.

***Метою** дослідження є визначення особливостей взаємозв'язку емоційного вигорання та суїцидального ризику у військовослужбовців.*

***Наукова новизна.** Проведене дослідження дозволило виявити, що у військовослужбовців усі симптоми емоційного вигорання знаходяться у стадії формування. Серед суїцидальної мотивації найбільш вираженими комплексами є: анестетичний, анемічний, альтруїстичний і аутопунітичний. Най-*

мени вираженими – інструментальний і гетеропунітичний. Найбільш вираженими протисуїцидальними мотиваційними комплексами є: фінальна невизначеність, етичний комплекс, моральний і провітальний. Найменш вираженими – естетичний, нарцисичний і релігійний. Найбільш вираженими діагностичними концептами суїцидального ризику є: антисуїцидальний чинник, демонстративність, соціальний песимізм і максималізм. Найменш виражений – злам культурних бар'єрів.

Висновки. Аналіз особливостей взаємозв'язку між емоційним вигоранням і суїцидальним ризиком показав, що формування синдрому емоційного вигорання значно підвищує рівень суїцидального ризику у військовослужбовців. Психологам потрібно розробити ефективні засоби профілактики емоційного вигорання у військовослужбовців.

Ключові слова: емоційне вигорання, аутоагресивна поведінка, суїцидальна поведінка, військовослужбовці.

FEATURES OF THE RELATIONSHIP LEVEL OF SUICIDAL RISK AND EMOTIONAL BURNOUT IN MILITARY SERVICEMEN

Ilina Yuliia, PhD in Biology, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Psychology
of Activity in Special Conditions,
National University of Civil Defense of Ukraine
(94 Chernyshevskaya Street, Kharkiv, 61023, Ukraine
email: julija.illina@gmail.com)

ORCID: 0000-0002-9987-7130;

Kobylnik Liliia, PhD in Psychology, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Psychology,
*Melitopol State Pedagogical University named
after Bohdan Khmelnytsky*
(fl. 35, 225 Lyutneva Street, Melitopol, 72316, Ukraine,
e-mail: liliia_kobylnik@mdp.u.org.ua)

ORCID: 0000-0003-4353-4769;

Kukhar Tetiana, PhD in Psychology, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Psychology,
Penitentiary Academy of Ukraine
(34 Honcha Street, Chernihiv, 14000, Ukraine,
e-mail: tatyana.kukhar@ukr.net)

ORCID: 0000-0002-7021-7091

The article presents the results of a theoretical analysis and an empirical study of the features of the relationship between emotional burnout and suicidal risk in military personnel. The analysis of the psychological literature on the problem showed that the activities of the military take place in special, extreme

conditions associated with a threat to people's lives and health. It makes higher demands on the personality of the military man, his moral-willed, emotional, intellectual qualities, which creates an increased load on the specialist's adaptive systems. Over time, there is an accumulation of negative states, which leads to the development of various professional deformations and destructions. One of the manifestations is the syndrome of emotional burnout, the consequence of which can be the appearance of suicidal thoughts and behavior.

The purpose of the study is to determine the characteristics of the relationship between emotional burnout and suicidal risk in military personnel.

Scientific novelty. The conducted research revealed that all symptoms of emotional burnout in military personnel are in the stage of formation. Among suicidal motivation, the most pronounced complexes are: anesthetic, anemic, altruistic and autopunitive. The least pronounced are instrumental and heteropunitic. The most pronounced anti-suicidal motivational complexes are: final uncertainty, ethical complex, moral and salutary. The least expressed are aesthetic, narcissistic and religious. The most pronounced diagnostic concepts of suicidal risk are: anti-suicidal factor, demonstrativeness, social pessimism and maximalism. The least pronounced is the breaking of cultural barriers.

Conclusions. The analysis of the features of the relationship between emotional burnout and suicidal risk showed that the formation of emotional burnout syndrome significantly increases the level of suicidal risk in military personnel. Psychologists need to develop effective means of preventing emotional burnout in military personnel.

Key words: emotional burnout, autoaggressive behavior, suicidal behavior, military personnel.

Постановка проблеми. Діяльність військовослужбовців завжди, а особливо під час повномасштабної війни в Україні, супроводжується підвищеним ризиком, виконанням завдань у напружених умовах, недостатньої, невизначеної інформації, дефіциту часу, високої відповідальності за результати тощо. Це може призводити до розвитку різноманітних професійних деформацій і навіть деструкцій. Достатньо поширеними є емоційне вигорання, аутоагресивна та суїцидальна поведінка.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема емоційного вигорання досліджувалася зарубіжними та вітчизняними науковцями, такими як: В. Бойко, І. Гузенко, С. Джексон, В. Демидюк, М. Дергач, М. Пілат, Є. Потапчук, Г. Пріб, Л. П'янківська, Н. Рижкова, Г. Фрейденбергер, О. Хайрулін, Т. Яценко та ін. Однак, незважаючи на значний обсяг теоретичних досліджень цієї проблеми, досі немає єдиного розуміння чинників розвитку емоційного вигорання, причин його виникнення, відсутня загально-

прийнята, науково обґрунтована модель психологічної реабілітації фахівців, які схильні до емоційного вигорання; продовжуються дискусії щодо специфічності синдрому [1; 3; 5; 9]. Залишається актуальним вивчення особливостей емоційного вигорання у військовослужбовців та його впливу на ризик розвитку аутоагресивної та суїцидальної поведінки [2; 6].

Суїцид це свідомо активність, яка спрямована на відхід з життя під впливом психотравмувальних обставин, коли життя втрачає сенс для людини [4]. Самогубство посідає значне місце у структурі втрат військовослужбовців, тому існує нагальна потреба в дослідженні чинників суїцидальної поведінки та пошуку засобів психопрофілактики суїциду серед військових. У дослідженнях вітчизняних учених (Р. Власенко, В. Мозальова, Л. Овчарової, Л. Постовалова, В. Синишиної, В. Тихоненко, Д. Лебедева, О. Назарова, О. Тімченко, В. Христенко, О. Старцевої) аналізуються соціально-психологічні аспекти самогубств у середовищі військових, методи діагностики та психопрофілактики суїцидальної поведінки. Аналіз сучасних досліджень, практичних підходів до розв'язання проблеми самогубства вказують на те, що розуміння причин формування в особистості суїцидальних думок та намірів сприяє ефективності застосуванню засобів запобігання виникненню аутоагресивної поведінки. Науковці переконливо доводять, що значна частина самогубств здійснюється психічно здоровими людьми в результаті соціально-психологічної дезадаптації особистості, є наслідком внутрішнього конфлікту. Суїциди скоюють люди різноманітних психологічних типів, не існує типу військовослужбовця, що «схильний до самогубства». Усе залежить від сили психотравмувальної ситуації та її оцінки особистістю [4; 8].

Формулювання цілей статті. Мета статті полягає в аналізі особливостей взаємозв'язку рівня суїцидального ризику та емоційного вигорання у військовослужбовців.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Для досягнення мети було досліджено ступінь вираженості симптомів емоційного вигорання, суїцидальну мотивацію, рівень суїцидального ризику і за допомогою методів математичної

статистики встановлено наявність кореляційного зв'язку між всіма параметрами. Як психодіагностичний інструментарій було використано такі методики: «Методика діагностики рівня емоційного вигорання» В. Бойко, тест «Суїцидальна мотивація» Ю. Вагіна, тест «Протисуїцидальна мотивація» Ю. Вагіна, «Опитувальник суїцидального ризику» в модифікації Т. Разуваєвої. З метою встановлення причинно-наслідкових взаємозв'язків використовувався r -критерій Пірсона.

Емпіричне дослідження здійснювалось на базі Харківського районного територіального центру комплектування та соціальної підтримки Харківської області оперативного командування «Схід» Сухопутних військ Збройних Сил України серед військовослужбовців контрактної служби та Чернігівського обласного територіального центру комплектування та соціальної підтримки. У дослідженні брали участь 54 особи сержантського та офіцерського складу.

Для визначення рівня емоційного вигорання військовослужбовців використовувалася «Методика діагностики рівня емоційного вигорання» В. Бойко. Отримані результати представлені в таблиці 1.

Таблиця 1 – Показники вираженості симптомів емоційного вигорання у військовослужбовців (у балах)

Симптоми	$M \pm \sigma$
1. Напруга	
1.1. Переживання психотравмувальних обставин	13,4±4,3
1.2. Незадоволеність собою	12,1±4,0
1.3. «Загнаність у клітку»	11,5±4,2
1.4. Тривога і депресія	12,6±4,4
2. Резистенція	
2.1. Неадекватне виборче емоційне реагування	11,8±3,9
2.2. Емоційно-етична дезорієнтація	12,6±4,1
2.3. Розширення сфери економії емоцій	13,5±4,2
2.4. Редукція професійних обов'язків	12,2±3,8
3. Виснаження	
3.1. Емоційний дефіцит	11,7±4,2
3.2. Емоційна усунутість	12,4±4,0
3.3. Особиста усунутість (деперсоналізація)	13,6±4,4
3.4. Психосоматичні і вегетативні порушення	12,7±4,1

Показник симптому «напруга» в досліджуваній групі становить 49,6 балів, що вказує на фазу у стадії формування. Тобто в більшості досліджуваних складові симптому є вираженнями на середньому рівні. Нервова напруга запускає формування емоційного вигорання. Напруга має динамічний характер, що обумовлюється постійною дією або посиленням впливу психотравматичних чинників. Найбільш вираженим є симптом «переживання психотравматичних обставин», що виявляється через усвідомлення психотравматичних чинників професійної діяльності, які важко усунути або вони зовсім неусунні. Якщо людина має лабільну психіку, роздратування поступово зростає, накопичуються відчай та обурення. Нерозв'язність ситуації призводить до розвитку інших явищ «вигорання».

Показник симптому «резистенція» в досліджуваній групі становить 50,1 балів, що на фазу у стадії формування. Найбільш вираженим симптомом у більшості досліджуваних є «розширення сфери економії емоцій», що має місце тоді, коли така форма захисту здійснюється поза професійною діяльністю – в спілкуванні з рідними, знайомими, іншими людьми. Людина відчуває перенасиченість міжособистісною взаємодією.

Показник симптому «виснаження» в досліджуваній групі становить 50,4 балів, що вказує на фазу у стадії формування, яка характеризується значним зниженням загального енергетичного тону й ослабленням нервової системи. Вигорання відіграє роль емоційного захисту особистості. Найбільш вираженим є симптом «особиста усунутість (деперсоналізація)», який виявляється у спілкуванні як втрата інтересу до суб'єктів професійної дії, що сприймаються як неживі предмети, об'єкти для маніпуляцій, що обтяжують своїми проблемами, потребами тощо. Вигорання починає впливати на установки, принципи і систему цінностей військовослужбовця. Формується деперсоналізований захисний антигуманістичний настрій. Таким чином, синдром емоційного вигорання розвивається поетапно і для кожного етапу характерними є певні ознаки, які викликаються специфічними чинниками.

Дослідження емоційного вигорання у військовослужбовців показало, що всі симптоми знаходяться у стадії формування,

тобто професійна поведінка спрямована на дозоване і економне витрачання енергетичних ресурсів. Спостерігаються дисфункціональні наслідки, вигорання негативно позначається на виконанні професійних обов'язків, взаєминах з колегами і керівництвом. Ситуація вимагає застосування психопрофілактичних і коректувальних заходів, метою яких є запобігання формування емоційного вигорання. На цьому етапі процес вигорання ще може бути припинений або відстрочений.

Дослідження суїцидальної мотивації військовослужбовців проводилося за допомогою тесту «Суїцидальна мотивація» Ю. Вагіна, отримані результати представлені в таблиці 2.

Таблиця 2 – Показники вираженості суїцидальних мотиваційних комплексів у військовослужбовців (у балах)

Мотиваційні комплекси	M±σ
Альтруїстичний	7,5±2,4
Анемічний	7,7±2,5
Анестетичний	8,1±2,6
Інструментальний	4,6±1,5
Аутопунітичний	7,4±2,5
Гетеропунітичний	4,8±1,6
Поствітальний	6,2±2,3

Найбільш вираженими суїцидальними комплексами в досліджуваних є: анестетичний (8,1±2,6 балів), анемічний (7,7±2,5 балів), альтруїстичний (7,5±2,4 балів) і аутопунітичний (7,4±2,5 балів); найменш вираженими: інструментальний (4,6±1,5 балів) і гетеропунітичний (4,8±1,6 балів). Отримані результати свідчать про те, що можливими причинами самогубства для військовослужбовців досліджуваної групи можуть стати: нестерпність страждань, які вони відчувають у зв'язку з різними психотравмувальними обставинами професійної діяльності; втрата інтересу до життя і сенсу життя; ідея про те, що після смерті близьким стане легше, краще жити; прагнення покарати себе за реальну або уявну провину. Найменш вираженими можливими причинами суїциду можуть стати: спроба маніпулювати іншими людьми за допомогою самогубства; покарання інших людей власною смертю. Тобто можна говорити про те, що для військовослужбовців досліджуваної групи суї-

цид можливий у тих випадках, коли, на їх думку, це принесе полегшення або їм самим, або їх близьким.

Дослідження протисуїцидальної мотивації військовослужбовців проводилося за допомогою тесту «Протисуїцидальна мотивація» Ю. Вагіна, отримані результати представлені в таблиці 3.

Таблиця 3 – Показники вираженості протисуїцидальних мотиваційних комплексів у військовослужбовців (у балах)

Мотиваційні комплекси	M±σ
Провітальний	9,1±3,2
Релігійний	7,6±2,5
Етичний	10,1±3,2
Моральний	9,2±3,3
Естетичний	6,5±2,1
Нарцисичний	7,2±2,4
Когнітивної надії	8,9±3,2
Тимчасової інфляції	7,8±2,6
Фінальної невизначеності	10,2±3,4

Найбільш вираженими протисуїцидальними мотиваційними комплексами у військовослужбовців є: фінальна невизначеність (10,2±3,4 балів), етичний (10,1±3,2 балів), моральний (9,2±3,3 балів) і провітальний (9,1±3,2 балів) комплекси; найменш вираженими: естетичний (6,5±2,1 балів), (7,2±2,4 балів) і релігійний (7,6±2,5 балів). Тобто основними чинниками, що утримують від суїциду, для військовослужбовців є: сумнів у тому, що вдасться довести спробу самогубства до кінця; відповідальність перед близькими людьми; особисте негативне ставлення до суїциду; страх смерті. Менш значущі: любов до себе; «непривабливість» суїциду і його наслідків з естетичної точки зору; гріховність самогубства з релігійних принципів. На нашу думку, саме такі протисуїцидальні мотиви, які виражені в досліджуваних військовослужбовців, є могутнім стримувальним чинником від спроб самознищення.

Рівень суїцидального ризику досліджувався за допомогою «Опитувальника суїцидального ризику» в модифікації Т. Разуваєвої, отримані результати представлені в таблиці 4.

Таблиця 4 – Показники рівня суїцидального ризику у військовослужбовців (у балах)

Субшкальні діагностичні концепти	M±σ
Демонстративність	4,5±1,7
Афективність	3,5±1,4
Унікальність	3,8±1,5
Неспроможність	3,7±1,3
Соціальний песимізм	4,4±1,6
Злам культурних бар'єрів	1,5±0,7
Максималізм	4,4±1,6
Тимчасова перспектива	3,9±1,4
Антисуїцидальний чинник	5,1±1,9

Найбільш вираженими діагностичними концептами у військовослужбовців є: антисуїцидальний чинник (5,1±1,9 балів), демонстративність (4,5±1,7 балів), соціальний песимізм (4,4±1,6 балів) і максималізм (4,4±1,6 балів); найменш вираженим – злам культурних бар'єрів (1,5±0,7 балів). Слід зазначити, що вираженість антисуїцидального чинника, навіть при високих показниках за іншими шкалами, знімає глобальний суїцидальний ризик. Це усвідомлення відповідальності за близьких, відчуття боргу перед спільнотою, уявлення про гріховність самогубства, його неестетичність, страх болю та фізичних страждань. При цьому відмічається наявність потреби, бажання привернути увагу оточення до своїх страждань, отримати співчуття та розуміння, що є суїцидно небезпечним у поєднанні з емоційною ригідністю. Крім того, у військовослужбовців відмічаються негативна концепція світу й афективна фіксація на невдачах. Таким чином, можна констатувати, що загроза суїцидальної поведінки у військовослужбовців дослідженої групи не є високою.

За допомогою кореляційного аналізу було встановлено особливості взаємозв'язку рівня емоційного вигорання і суїцидальної мотивації у військовослужбовців. Виявлений прямий кореляційний зв'язок між усіма симптомами емоційного вигорання і анемічною суїцидальною мотивацією ($p \leq 0,05$ за критерієм Пірсона відповідно). Це говорить про те, що при вираженості всіх симптомів емоційного вигоран-

ня людина втрачає інтерес до життя, переживає втрату сенсу життя, що може призвести до виникнення суїцидальної поведінки, аутоагресивних тенденцій.

Виявлена пряма кореляційна залежність між альтруїстичною суїцидальною мотивацією і такими симптомами емоційного вигорання: «переживання психотравмувальних обставин» ($p \leq 0,05$), «незадоволеність собою» ($p \leq 0,05$), «тривога і депресія» ($p \leq 0,05$), «неадекватне емоційне реагування» ($p \leq 0,01$), «розширення сфери економії емоцій» ($p \leq 0,05$), «емоційний дефіцит» ($p \leq 0,05$), «емоційна усунутість» ($p \leq 0,05$), «особиста усунутість» ($p \leq 0,05$). Тобто у разі виникнення цих симптомів може виникнути мотивація самоушкодження для того, щоб оточенню стало краще та легше.

Так само виявлений прямий кореляційний зв'язок між анестетичною суїцидальною мотивацією і симптомами емоційного вигорання: «переживання психотравмувальних обставин» ($p \leq 0,05$), «загнаність у клітку» ($p \leq 0,05$), «тривога і депресія» ($p \leq 0,05$), «неадекватне емоційне реагування» ($p \leq 0,05$), «емоційно-етична дезорієнтація» ($p \leq 0,05$), «розширення сфери економії емоцій» ($p \leq 0,05$), «редукція професійних обов'язків» ($p \leq 0,05$), «емоційний дефіцит» ($p \leq 0,05$), «емоційна усунутість» ($p \leq 0,05$), «особиста усунутість» ($p \leq 0,01$), «психосоматичні та психовегетативні порушення» ($p \leq 0,01$), фактично зі всіма симптомами, крім «незадоволеності собою». Тобто у разі сформованості всіх перерахованих симптомів військовослужбовець відчуває нестерпні страждання, які можуть стати причиною самогубства.

Виявлено прямий кореляційний зв'язок між аутопунітичною суїцидальною мотивацією і такими симптомами емоційного вигорання: «переживання психотравмувальних обставин» ($p \leq 0,05$), «незадоволеність собою» ($p \leq 0,05$), «загнаність у клітку» ($p \leq 0,05$), «емоційно-етична дезорієнтація» ($p \leq 0,05$), «розширення сфери економії емоцій» ($p \leq 0,05$), «редукція професійних обов'язків» ($p \leq 0,05$), «емоційна усунутість» ($p \leq 0,05$), «особиста усунутість» ($p \leq 0,05$), «психосоматичні і психовегетативні порушення» ($p \leq 0,05$).

Тобто у разі сформованості перерахованих симптомів може виникнути ідея самопокарання за реальну або уявну провину, що в деяких випадках може призвести до суїциду. Виявлена пряма кореляційна залежність між симптомами «загнаність у клітку» ($p \leq 0,05$), «неадекватне емоційне реагування» ($p \leq 0,05$) і гетеропунітивною суїцидальною мотивацією. Тобто у разі сформованості цих симптомів можливе виникнення ідеї покарання інших людей власним самогубством. Встановлена наявність взаємозв'язку між симптомом «загнаність у клітку» ($p \leq 0,05$) і поствітальною суїцидальною мотивацією. Тобто у разі, коли психотравмувальні обставини дуже тиснуть і усунути їх неможливо, може прийти на думку ідея про суїцид, як позбавлення, що супроводжується вірою в те, що після смерті можливе інше краще життя.

Висновки. Проведене дослідження дозволяє стверджувати, що формування синдрому емоційного вигорання значно підвищує рівень суїцидального ризику у військовослужбовців.

Перспективи подальшого дослідження. Розробка психологічних засобів профілактики емоційного вигорання у військовослужбовців.

Список використаних джерел

1. Гузенко І. Синдром емоційного вигорання у професійній діяльності військовослужбовців. *Психологія національної безпеки* : матеріали наук.-практ. конф. Львів : СПОЛОМ, 2017. С. 49–52.
2. Демидюк В. М., Пілат М. С. Психологічні чинники запобігання емоційному вигоранню військовослужбовців в умовах довготривалих збройних конфліктів. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія «Психологія»: науковий журнал. Острог : Вид-во НаУОА, 2021. № 12. С. 102–106.
3. Дергач М. А. Особливості міжособистісних стосунків військовослужбовців з різним рівнем емоційного вигорання, які перебувають в зоні бойових дій. *Актуальні проблеми психології*. 2018. Т. XI. Вип. 17. С. 64–79.
4. Мозальов В., Власенко Р. Соціально-психологічні чинники та напрями запобігання суїцидальної поведінки військовослуж-

бовців в бойових умовах. *Вісник Національного університету оборони України*. 2023. № 5 (75). С. 72–77. URL: <https://doi.org/10.33099/2617-6858-2023-75-5-72-77> (дата звернення: 20.01.2024).

5. Приб Г. А. Патопсихологічні складові емоційного вигорання військовослужбовців як чинник національної безпеки. *Державне управління*. 2019. № 3 (11). С. 75–79.

6. П'янківська Л. В. Взаємозв'язок «емоційного вигорання» з ціннісно-сисловою сферою військовослужбовців. *Актуальні проблеми психології*. 2017. Т. XI. *Психологія особистості. Психологічна допомога особистості*. Вип. 15. С. 431–437.

7. Рижкова Н. В. Емпіричне дослідження психологічних чинників емоційного вигорання військовослужбовців інженерних військ. *Вісник Національного університету оборони України*. Питання психології. 2020. № 4 (57). С. 84–92.

8. Синишина В. М. Психологічні чинники суїцидальної поведінки серед військовослужбовців. *Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації*: матеріали міжнародної науково-практичної інтернет-конференції. Переяслав, 2021. Вип. 73. С. 118–121.

9. Хайрулін О. М. Психологія професійного вигорання військовослужбовців: монографія. Тернопіль: ТНЕУ, 2015. 220 с.

References

1. Guzenko, I. (2017), "Emotional burnout syndrome in the professional activities of military personnel", *Psychology of national security*: materials of scientific and practical conference, SPOLOM, Lviv, pp. 49–52.

2. Demidiuk, V. M., Pilat, M. S. (2021), "Psychological factors of preventing emotional burnout of military personnel in the conditions of long-term armed conflicts", *Scientific notes of the National University «Ostroh Academy»*. Series «Psychology»: a scientific journal, NaUOA Publishing House, Ostrog, No. 12, pp. 102–106.

3. Dergach, M. A. (2018), "Peculiarities of interpersonal relationships of servicemen with different levels of emotional burnout who are in the combat zone", *Actual problems of psychology*, T. XI, Vol. 17, pp. 64–79.

4. Mozalyov, V., Vlasenko, R. (2023), "Socio-psychological factors and directions of prevention of suicidal behavior of servicemen in combat conditions", *Bulletin of the National Defense University of Ukraine*,

No. 5 (75), pp. 72–77, available at: <https://doi.org/10.33099/2617-6858-2023-75-5-72-77> (accessed at 20 January 2024).

5. Prib, G. A. (2019), "Pathopsychological components of emotional burnout of military personnel as a factor of national security", *Governance*, No. 3 (11), pp. 75–79.

6. Piankivska, L. V. (2017), "The relationship between «emotional burnout» and the value-meaning sphere of military personnel", *Actual problems of psychology. T. XI. Personality psychology. Psychological assistance of the individual*, Vol. 15, pp. 431–437.

7. Ryzhkova, N. V. (2020), "Empirical study of psychological factors of emotional burnout of servicemen of engineering troops", *Bulletin of the National Defense University of Ukraine. A question of psychology*, No. 4 (57), pp. 84–92.

8. Synyshina, V. M. (2021), "Psychological factors of suicidal behavior among military personnel", *Trends and prospects of the development of science and education in the conditions of globalization: materials of the International scientific and practical conference*, Issue 73, pp. 118–121.

9. Khairulin, O. M. (2015), *Psychology of professional burnout of military personnel : monograph*, TNEU, Ternopil.